

הכנסת קטן לבית חולים בחוץ לארץ שמאכילים בו מאכלות אסורות

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

ליל שבת קדש פ' בשלח - שבת שירה תשע"ו

בנידון הנכנסת קטן בן י"ב שנים הסובל ממחלת עור שלא מצאו לה מזור, וישנו בית חולים יחיד במדינת שוויץ, שבו מאשפזים את הילד למשך כחודש ימים, ומרפאים אותו ממחלתו, אלא דא עקא שתנאי קודם למעשה שאין אפשרות להכניס מאכלים מבחוץ והילד יצטרך לאכול מאכלות אסורות במשך שהותו בבית החולים, מחלת עור זו מוגדרת בפי הרופאים כחולה שאין בו סכנה. ויש לדון בזה: [א]. איסור ספייה. [ב]. אמירה לנכרי להאכיל את בנו במאכלות אסורות. [ג]. דין חינוך. [ג]. טמטום הלב.

טמטום הלב באכילת מאכלות אסורות

ד. ומה שיש לדון בזה הוא מצד הנידון של טמטום הלב, שהרי החת"ס גופיה אחרי שנקט בנידון שלפניו גבי הכנסת ילד שוטה למוסד שהעיקר לדינא שאין בזה איסור ספייה, כתב "זה נלענ"ד מעיקר הדין, מ"מ העידו קדמונינו ז"ל שע"י מאכלות אסורות בנערות מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכר".

והנה דברי החת"ס איירי בילד חסר דעת, שאביו מת והוא נותר יתום בלי משען ומשענה, ולפי דברי הבקיאים והרופאים הדרך היחידה להיטיב עמו, היא לשולחו לבית ספר מיוחד בעיר וייעץ ששם ישנם מורים ומחנכים שיוכלו לשפר מאוד את מצבו, ואף שלא יגיע להיות חריף כשאר בני אדם בכל זאת יקדמו אותו למצב שיוכל לישא וליתן ולכלכל דבריו במשפט ולטרופ לו טרף.

ובשו"ת אג"מ אור"ח ח"ב סי' פ"ח דן אודות ילדה בת י"א שנים שהיא שוטה והוריה חולים מאוד, ואם לא יכניסו אותה למוסד יש חשש סכנה לחיי אביה, והביא את דברי החת"ס שאין בזה משום ספייה, ומה שיש לדון בזה הוא מצד טמטום הלב, וע"ז כתב האג"מ שדוקא בנידון החת"ס שהילד עתיד להיות בר דעת ע"י הטיפולים במוסד, בזה יש לומר שע"י אכילת המאכלות האסורות יולד לו טבע רב ומדות רעות, ויש לחוש שכאשר יהיה בר דעת יקלקל את מעשיו, נמצא שהמאכלות האסורות גרמו לו לעשות עברות, אבל בקטנה זו שתישאר שוטה כל ימיה, אין חשש זה כיון שהמאכלות האסורות לא יזיקו לה, כיון שבין כך היא נשארת שוטה כל ימיה. ומבואר מדבריו, שאילולי חילוק זה היה חושש לדברי החת"ס שיש בדבר זה טמטום הלב.

האם הכנסת הקטן לבית חולים נכרי נחשבת

כספיית איסור

א. והנה בנידון איסור ספייה לקטן, משמעות דברי הרשב"א יבמות דף קי"ד ע"א שאין בכה"ג איסור ספייה, שכתב שם דאפשר שאם מניח את הקטן סמוך לנבילה כדי שישלח ידו ויאכל הרי זה מותר, ומשמע דכל איסור ספייה הוא בנותן לתוך פיו [או עכ"פ במניח לפניו ממש], אבל באופן זה שמכניס את הילד לבית החולים, ושם נותנים לו מאכלות אסורות, אין זה חשיב ספייה. וכבר הכריע כן בשו"ת החתם סופר אור"ח סוף סי' פ"ג, יע"ש.

אמירה לנכרי להאכיל קטן מאכלות אסורות

ב. ולענין איסור אמירה לנכרי להאכיל לקטן מאכלות אסורות, עיין מג"א סי' שמ"ג שהביא את דברי הפוסקים שהתירו אמירה לנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה, וה"ג בנידון שלפנינו. [ואף ששם המאכלות האסורות הם אלו שנצרכות לרפואה, כגון י"ג וחמץ בפסח, וכאן בנידו"ד אין המאכל מרפא כלל, מ"מ נראה שאין לחלק בזה, דסו"ס בלי השהות בבית חולים זה לא תהיה לקטן זה רפואה]. עוד יש לדון אם מצב זה של הכנסת הילד לבית חולים יש בה משום אמירה לנכרי, שהרי אינו אומר לנכרי להאכיל את הקטן, אלא כיון שכך הוא בהסכם השכירות עם בית החולים שנותנים לו רפאות ומטה ומאכלים, נראה שהרי זה כאמרו לנכרי להאכיל אותו.

מצות חינוך

ג. ומשום מצות חינוך, אין לחוש בזה דכמו שמצינו בגמ' יומא דף ע"ח ע"ב שמותר לרחוץ ולסוך את הקטן ביום הכיפורים, משום דהיינו רביתיה דקטן, ויש להקשות איך שרינן והרי יש דין חינוך, אלא שמבואר מכאן שכאשר מדובר ברביתיה דקטן לא נאמר דין חינוך. וה"ג צורך רפואתו של הקטן בודאי חשיבא רביתיה ושרי^א.

אין כאן, כיון שהילד הוא שוטה ובשוטה אין מצוות חינוך, עכ"ד. ולולא דבריו י"ל כנ"ל שכיון שהוא רביתיה של הקטן אזי אף אם הוא בר דעת אין בזה משום מצות חינוך.

^א ועיין בדברי האג"מ אור"ח ח"ב סי' פ"ח שכתב על דברי החת"ס שדן אודות הכנסת ילד שוטה למוסד שמאכילים אותו נו"ט, דמשום חינוך

האם בכל גווני חוששים לטמטום הלב

ה. ויש לעיין בכל זה - דהנה פשוט טמטום הלב אינו נידון הלכתי, אלא הוא על דרך המוסר והמחשבה, שמאכלות אסורות מולידות טבע רע באדם, אך פשיטא שההלכה לא זזה ממקומה שמדינא אין בדבר זה איסור כלל, וכמ"ש החת"ס להדיא.

דהנה קיימא לן שקטן אוכל נבלות אין בית דין מצוין להפרישו, ואף שלנגד עיניהם גודל לו קטן שיוולד בו טבע רע ומדות רעות, מ"מ יכולים הדיינים לעמוד לידו ולא מצווים להפרישו.

וכן מבואר ברבנו ירוחם נתיב א' חלק א' דף י"ג ע"ג, [הובא במג"א סי' שמ"ג ס"ק ג'], שאין מוחין בגויות שמאכילות את הקטנים נבלה, אבל אסור לומר להם להאכיל את הקטן. וגם בזה יל"ע למה אין מוחין באותם גויות, נהי שאין בזה איסור ספיייה, אבל להיכן נעלם עניין טמטום הלב. ודברי רבנו ירוחם אלו הובאו בחת"ס הנ"ל, ואף העיר החת"ס שבמג"א העתיק את לשון רבנו ירוחם "שמאכילות אותם איסור" וברבנו ירוחם גופיה הגירסא היא "מאכילות אותם נבלה".

טמטום הלב במקום הפסד ממון רב

ו. ויש לומר בכל זה שעניין טמטום הלב הוא עניין חשוב ביותר וצריך הרחקה ככל האפשר, מ"מ אינו דין ומי שאינו מקפיד בדבר לא עובר בזה איסור, אלא הוא עניין גדול חשוב ונשגב של שמירת הגוף מאכילת דברים אסורים שטבעם לטמטם את הלב. וצריך אדם להשתדל בזה מאוד מאוד, אמנם כיון שאינו דבר הלכתי הרי שאין בו את גדרי ההלכה הברורים, כמה צריך להימנע וכמה טורח וממון יש לו לאדם ליתן כדי שלא יגרום לבנו אכילת מאכלות אסורות אלו.

ומה שמצינו ברמ"א יור"ד סי' פ"א ס"ז, דחלב מצרית כחלב ישראלית ומ"מ לא יניקו תינוק מן המצרית אם אפשר בישראלית דחלב עובדת כוכבים מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע, וכן לא תאכל המינקת אפילו הישראלית דברים האסורים וכן התינוק בעצמו כי כל זה מזיק לו בזקנותו. וכתב הש"ך שם ס"ק כ"ה שאם האם חולה וצריכה לאכול מאכלות אסורות, ישכור האב מינקת אחרת ישראלית.²

הרי שכתב לן הש"ך שיש לשכור מינקת אחרת בממון כדי שלא יאכל התינוק חלב שיש בו ממאכלות אסורות, וי"ל דודאי חזינן שמוטל על האב להוציא ממון כדי שבנו לא ינק מחלב שיש בו מאכלות אסורות, אבל השאלה היא מה שיעור יש לדבר. והאם נימא שיצטרך האב להוציא הון רב עבור זה.

ונראה בכל זה, דהאכלת חלב ישראלית ולא חלב נכרית, הוא לא מן הדין אלא ממידת חסידות כמו שכתב כן להדיא הרשב"א ביבמות דף קי"ד ע"א שמדינא מותר לגמרי להאכילו חלב נכרית אלא שהוא "ממידת חסידות ומידת וריזות".

גם הרמ"א בתחילת דבריו כתב שלא יניקו את התינוק בחלב נכרית, "אם אפשר" בישראלית, והיינו שנהי דודאי חלב ישראלית עדיף טפי, מ"מ כל זה הוא בדאפשר.

וה"נ נראה שגם בנידון הש"ך כאשר האם אכלה מאכלות אסורות לצורך רפואתה, אין זה חיוב מן הדין ממש, אלא כך ראוי לנהוג, אך אם ההוצאה לצורך כך היא גדולה ביותר אינו חייב לעשות כן.

טמטום הלב במקום שיש חשש לנזק רוחני

ז. ולכן נראה שבכל מקרה כאשר מדובר באכילת מאכלות אסורות, צריך להשתדל מאוד שלא יגיע לידי אכילתם, אף כאשר אין בזה איסור מדין ספיייה או חינוך וכו', אלא שיש להתיישב בדבר עד כמה משקל יש לדבר, ובזה חזינן שהחת"ס החמיר מאוד ואמר שדעתו שלא יכניסו את הילד חסר הדעה למוסד שבו יאכל נבלות וטרפות, וכך גם נקט האג"מ בגוף הסברא. אמנם יתכן ודברים אלו נאמרו דוקא במקרה דידם שהמדובר בילד חסר דעה וכו', דילד כזה לא יוכל לתקן את הקלקול שנטבע בנפשו, שהרי גם לאחר לימודיו שם כותב החת"ס שלא יהיה חריף כשאר אינשי. ואף שי"ל לאידך גיסא שאם לגבי שוטה אמרו הגדולים הנ"ל את דבריהם, כ"ש לגבי ילד בר דעת גמור, יסברו שעדיף טפי שלא יאכילוהו מאכלות אסורות, מ"מ י"ל שדוקא כבר דעת שאני, שהוא יוכל בלימוד תורתו לתקן את אשר פגם, וכמו שהגעלה מכשירה את הכלים ממאכלות אסורות, כך בכח התורה הק' שהיא כאש תחשב הגעלה לגעולי הנכרים שאכל, ועיין עוד להלן.

ולכן בנידון שלפנינו בילד בר דעת גמור הסובל ממחלת עור נדירה, יש לשקול שאי מציאת מזור למחלתו, תביא אותו ח"ו לחסרון שקידה בלימודיו, ומצוי שהחברים נדחים מפני מראהו, וגם יכול להזיק לו בעת בואו לקראת פרק האיש מקדש, ובכלל כל זה יהיה לו מורך בלבבו, דבר שהוא לכשעצמו יכול בהחלט להביא אותו לידי מחשבות ומדות רעות כידוע.

ולכן נלענ"ד שיש להשתדל ביותר לשכנע את בית החולים בכל מיני תחבולות וכגון שילד זה הוא "צמחוני" ואינו אוכל אלא פירות וירקות, ואם לא יועיל, נראה שבשעת דחק כזאת מוטב שיתרפא ויהיה בריא בגופו ובנפשו, ומכיון שאיירי כבר דעת, תהיה לו הזדמנות כל ימיו ללמוד תורה בטהרה לחזור בתשובה ולתקן ולקדש פיו ומאכלו בזה ובכא.

² ומכאן לכאן שס"ל לש"ך שגם מאכלות אסורות שנאכלו בהיתר יש בהם טמטום הלב, וכידוע שנחלקו בזה קמאי.